

K OSOBNÍ KNIHOVNĚ PRÁVNÍKA, BÁSNÍKA A PŘEKLADATELE ANTONÍNA PIKHARTA

Jana Mrkvová

The Personal Library of the Lawyer, Poet and Translator Antonín Pikhart

Abstract: Antonín Pikhart, a trained lawyer, was an important culturally-active figure at the turn of the 20th century. A particularly notable achievement of his from the literary-historical perspective was that he laid the foundations of Czech systematic translation from Spanish, Catalan and to a lesser degree Ibero-American literature. He also devoted himself to writing his own texts, mostly lyric works and travel or biographical feuilletons. An analysis of his personal library has brought interesting information not only on its origin and organisation but also on Pikhart's work as a translator and on his relations with Spanish and Catalan writers. Building on the data collected during the research of the library, we studied also Pikhart's correspondence received from selected men-of-letters from Spain, which forms part of his personal collection deposited in the Museum of Czech Literature.

Keywords: Antonín Pikhart (1863–1909) – book collection characteristics – provenance marks – translation – Spanish, Catalan and Ibero-American literature – literary-historical research – correspondence

Osobní knihovna má jakožto předmět historického bádání významnou výpovědní hodnotu. Její rozbor nám dává nahlédnout do každodenního života vlastníka a přináší cenné poznatky nejen o jeho literárních, intelektuálních i profesních zájmech, ale v neposlední řadě o jeho vztahu ke knižní kultuře. Za zvláště přínosnou lze považovat analýzu knižních celků těch vlastníků, u nichž literatura tvořila nedílnou součást jejich profese či kulturního působení. Tak je tomu v případě epigramatika, fejetonisty, povoláním soudního úředníka, a především překladatele a hispanisty Antonína Pikharta (1861, Třebíč – 1909, Praha), jehož osobní knihovnu deponovanou na zámku Zbraslav jsme analyzovali v letních měsících roku 2013. Dříve než podáme výsledky naší práce a vyložíme charakteristiku zkoumaného knižního celku, věnujme pár slov životu a dílu této význačné osobnosti české kultury přelomu 19. a 20. století.

Antonín Alfred Pikhart pocházel z rodiny sládků a hostinského. Studoval na gymnáziu v Chrudimi a poté v Praze, kde po maturitě v roce 1879 zahájil studium práv na tehdejší Karlo-Ferdinandově univerzitě. Vysokoškolská studia ukončil v roce 1883 a jako absolvent nastoupil do úřadu soudního adjunkta v Hořovicích u Plzně. Na sklonku roku 1898 povýšil na tajemníka Zemského soudu v Praze, kam se záhy přestěhoval spolu s manželkou Olgou (1868–1934). Počátkem 90. let 19. století se při své profesi začal věnovat překladu a svou vytrvalou překladatelskou činností a šťastnou rukou při volbě překládaných děl význačně přispěl

k šíření španělsky a katalánsky psané literatury v českých zemích za dob rakousko-uherské monarchie. Vůbec první známý překlad však pořídil z němčiny a to převodem lyrické sbírky *Kniha písní* básníka Heinricha Heina¹. Ačkoli Antonín Pikhart nebyl prvním překladatelem, který pořídil český převod španělsky psaného díla, pro jeho systematickou a kontinuální překladatelskou praxi jej můžeme právem považovat za zakladatele českého soustavného překladatelství ze španělské, katalánské a částečně také hispanoamerické literatury. Neméně důležitý kulturní význam má i jeho čilé pěstování česko-španělských a česko-katalánských vztahů, jež udržoval s řadou literárně a politicky významných osobností.

Během svého života přeložil z výše uvedených literatur na třicet knižních děl spolu se stovkami povídek a básní publikovaných v českých periodikách (např. *Zlatá Praha*, *Švanda dudák*, *Národní listy*, *Květy*, *Máj*). Pořídil první moderní převod *Dona Quijota*², za nějž se v roce 1903 stal nositelem řádu krále Alfonse XII., dále přeložil pikareskní román *Lazarillo z Tormes*³ či vydal antologii *Starošpanělský zpěvník*⁴, která představuje první výbor českých překladů ze španělské poezie 15., 16. a 17. století. Překládal i z tvorby svých současníků, například španělských spisovatelů Juana Valery (1824–1905), Vicenta Blasca Ibáñeze (1867–1928), Emilie Pardo Bazán (1851–1921), Pedra Antonia de Alarcón (1833–1891), Pía Barojo (1872–1956) či Armanda Palacia Valdése (1853–1938). Na sklonku života projevil zájem o hispanoamerickou literaturu. Přeložil

¹ HEINE, Heinrich. *Kniha písní*. Praha: J. Otto, 1880.

² CERVANTES Y SAAVEDRA, Miguel de. *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha. Díl 1*. Praha: J. Otto, 1899, sv. 3. CERVANTES Y SAAVEDRA, Miguel de. *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha. Díl 2*. Praha: J. Otto, 1900, sv. 3.

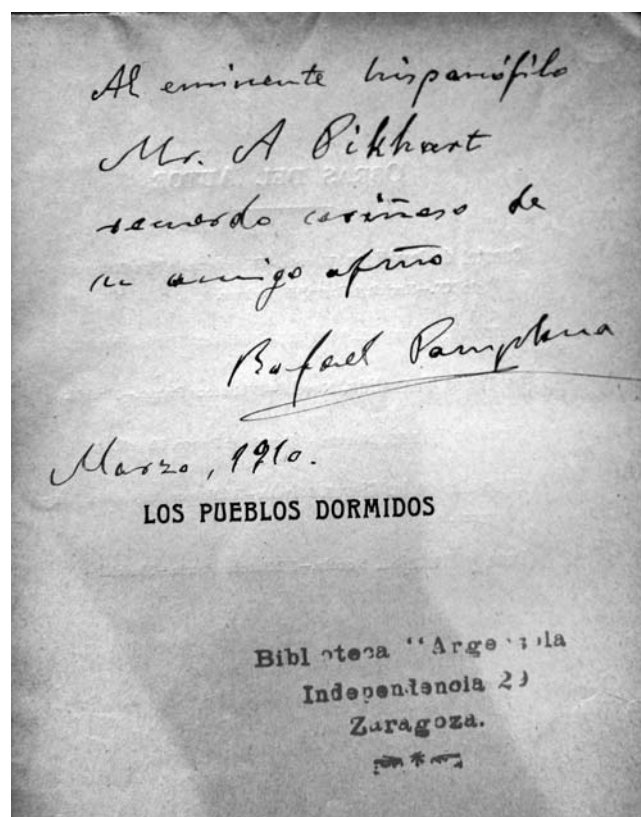
³ *Lazarillo z Tormes*. Praha: J. Otto, 1898.

⁴ *Starošpanělský zpěvník. Anthologie lyrických básní španělských ze století 15.–17*. Praha: J. Otto, 1905.

například román *María*⁵ kolumbijského spisovatele Jorge Isaacse (1837–1895) a časopisecky publikoval ukázky z mexické a peruánské lyriky. Pozornost si zaslouží taktéž Pikhartova vlastní tvorba zahrnující lyrické útvary, cestopisné a biografické fejetony, jakož i erudovanou studii o katalánské literatuře uveřejněnou v literární revue *Osvěta*⁶. To je vskutku úctyhodný výkon, uvážíme-li velmi krátké trvání Pikhartovy činnosti, kterou ukončilo jeho předčasné úmrtí na sepsi v prosinci roku 1909.

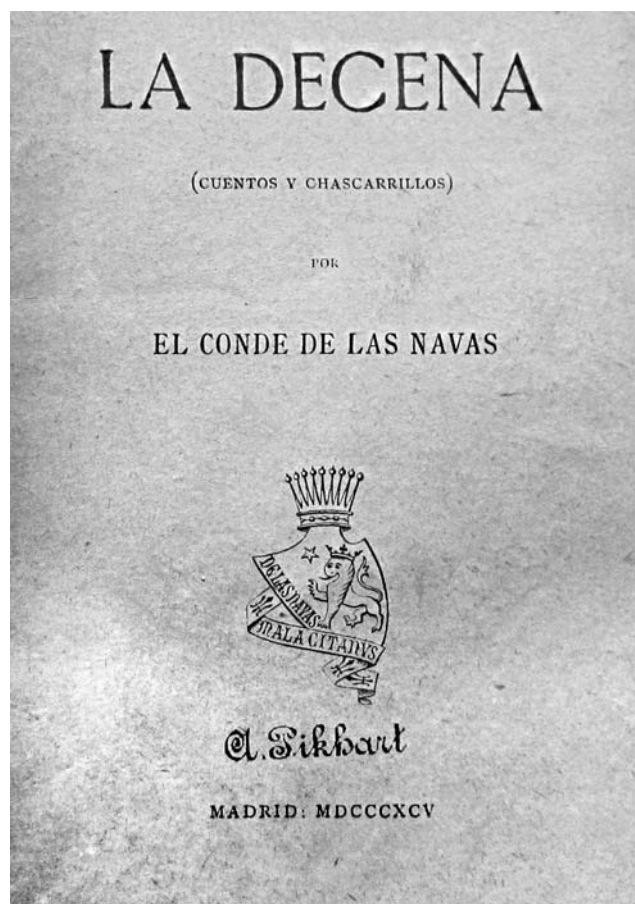
V rámci výzkumu jsme prostudovali jak Pikhartovu bibliotéku, tak také jeho korespondenci s vybranými literáty ze Španělska. Dohledávání titulů z osobní knihovny překladatele by bylo jistě náročné, kdybychom neměli k dispozici lístkový katalog zhotovený samotným vlastníkem, jenž je spolu s dalšími archiváliemi dokumentární sbírky deponován v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech u Libáně a jehož přepis jsme po shromáždění jednotlivých kartotéčních lístků zhotovili pro monografii Miloslava Uličného *Španělské lidové popěvky*⁷.

Při práci *in situ* jsme postupně prošli tituly umístěné pod signaturou 98a až 98g, mezi nimiž se mimo jiné nachází i knižní fond Antonína Pikharta. V lístkovém katalogu je u každé položky uvedeno přírůstkové číslo, díky kterému jsme si mohli udělat přibližnou představu o počtu všech svazků v knihovně. Vzhledem ke skutečnosti, že několik desítek kartotéčních lístků v dokumentární sbírce chybí, můžeme se jen dohadovat, zda je nejvyšší zjištěné číslo (1240) opravdu jedno z konečných. Rovněž je třeba vzít v úvahu, že některá díla přišla překladateli posmrtně – jak

Obr. 1

jsme následně zjistili například z dedikace aragonského spisovatele Rafaela Pamplony datované rokem 1910 (*obr. 1*) či z roku vydání díla *De la muerte al amor* dedikovaném samotným autorem Luísem Valerou (1870–1926), synem jednoho z představitelů španělské realistické prózy Juana Valery – a v katalogu tak o nich logicky není veden žádný záznam. Pro bezpečné určení Pikhartovy knihovny tedy bylo nezbytné odhalit dílčí provenienční záznamy. Po prohlédnutí významnější části zkoumaného oddílu jsme konstatovali určité provenienční značky příznačné pro svazky v majetku překladatele. Zjistili jsme, že Antonín Pikhart používal dvě různá exlibris, která tiskl modrým nebo černým inkoustem obvykle na obálku, přední předsádku, příděšť či titulní stranu. Obě značí jméno majitele fondu (*obr. 2*), k druhému je dále připojena adresa jeho pražského

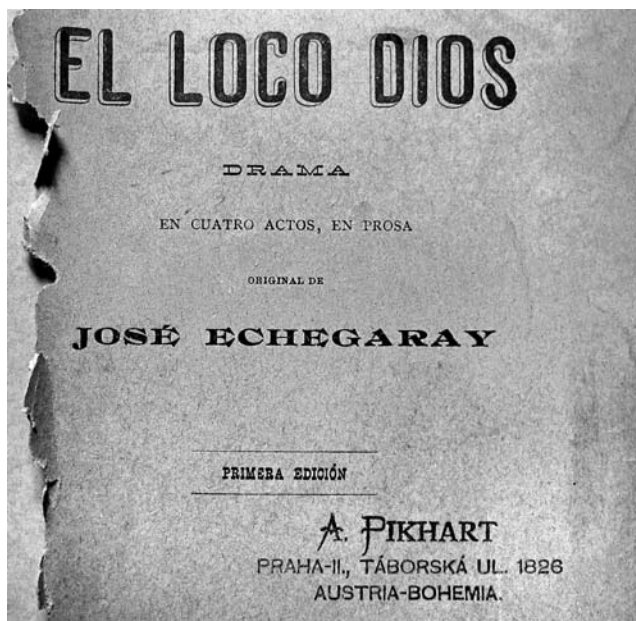
Obr. 2

bydliště platná od roku 1899 (*obr. 3*). Uvedené vlastnické značky však majitel uplatňoval sporadicky. Nevídanou pečlivost naopak projevoval ve značení přírůstkového čísla, jež je psáno červeně a příležitostně zakroužkováno tužkou, a v dataci akvizice příslušného titulu, což umožňuje orientační vymezení vzniku knihovny do období mezi lety 1892–1910 (*obr. 4*). Dalšími doklady o provenienci jsou rukopisné vpisky vlastníka knihovny, především překladatelské poznámky či glosy komentující text, a v neposlední

⁵ ISAACS, Jorge. *María. Jihoamerický román*. Praha: J. Otto, 1908.

⁶ PIKHART, Antonín. O literatuře katalánské. *Osvěta*, 1906, r. 36, č. 1., s. 67–74, č. 2., s. 144–152.

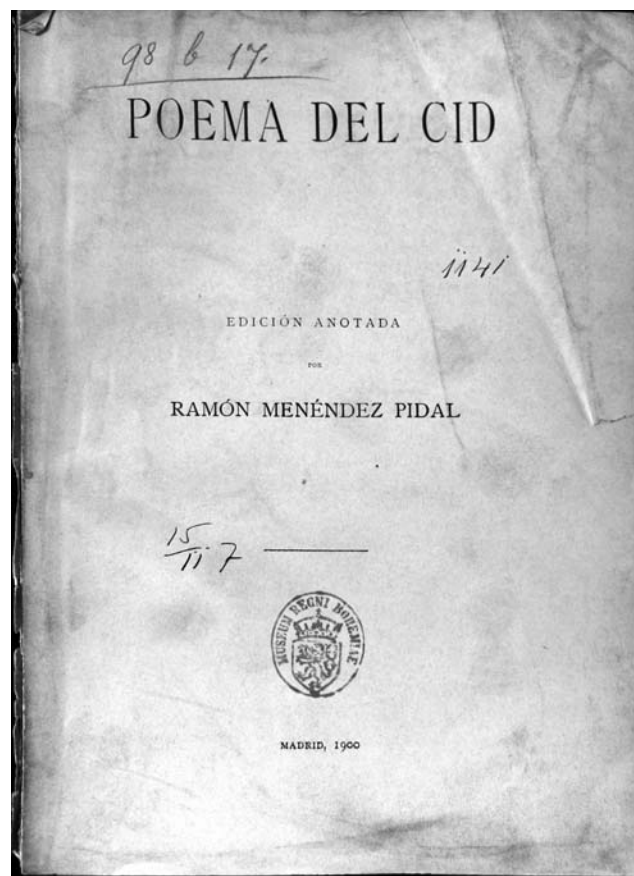
⁷ ULIČNÝ, Miloslav. Ke katalogu osobní knihovny Antonína Pikharta. In PIKHART, Antonín. *Španělské lidové popěvky*. (Miloslav Uličný ed.) Praha: Jalta, 2011, s. 141–143.

Obr. 3

řadě četné dedikace z pera významných španělských a katalánských literátů⁸. V některých svazcích je tužkou vepsán přípisek pracovníka instituce „PK nebo PIKHART/1911 příp. 1912“ (obr. 5), který dokumentuje rok, v němž vdova Olga věnovala osobní knihovnu svého zesnulého chotě Národnímu muzeu, a průběh jejího archivování trvajícíchho do roku 1912.

Knížní fond Antonína Pikharta sestává z přibližně dvacíti stovek knih a seriálových publikací ze španělské, katalánské a méně zastoupené hispanoamerické literatury, mezi nimiž shledáme díla jak klasická, například *Píseň o Cidovi* v edici Ramóna Menéndeze Pidal⁹, *Dona Quijota*¹⁰, *Příkladné novely*¹¹, *Celestinu* Fernanda de Rojas (asi 1470–1541)¹², výbory španělských a katalánských romancí, spisy Francisca de Quevedo (1580–1645), poezii a prózu romantiků, mj. Josého Zorrilly (1817–1893) či G. A. Bécquera (1836–1870), tak i tvorbu jmenovaných autorů Juana Valery, Emilie Pardo Bazán, Pía Barojy nebo básníka a prozaika Ramóna Marií del Valle-Inclán (1866–1936), filozofa Miguela de Unamuno (1864–1936) či Katalánce Àngela Guimerà (1845–1924). Co se týče tvorby latinskoamerických autorů, pozdější data akvizice, například u sbírky básní

Obr. 4

Alma América (12. 11. 1907)¹³ peruánského básníka Josého Santose Chocana (1875–1934), z jehož tvorby Pikhart překládal, či u děl nikaragujského básníka Rubéna Daría (1867–1916), například u výborů *Zpěvy života a naděje* (9. 11. 1907)¹⁴ či *Toulavý zpěv* (28. 9. 1909)¹⁵, dokládají, že se překladatel začal zajímat o hispanoamerickou literaturu pár let před smrtí a překlady z ní pořízené tak tvoří jen menší část jeho překladatelské práce. Vedle děl krásné literatury nalezneme v Pikhartově knihovně také tituly po výtce utilitární jako slovníky (španělštiny i katalánštiny) či rozličné vědecké práce zejména z oblasti literární historie a kritiky.

Provenienční značky nejen pomáhají určit původ určitého svazku, ale ve svém důsledku taktéž poskytují cenné informace o vzniku, uspořádání i využití příslušné kni-

⁸ Mezi díly dedikovanými přímo autory se nacházejí mimo jiné následující tituly: PALAU, Melchor de. *Versos para escuelas*. Madrid: Imp. del Asilo de Huérfanos del S. C. de Jesús, 1903; GUIMERÀ, Àngel. *En Pep Botella*. Barcelona: La Renaixensa, 1906; BAROJA, Pío. *La raza : La dama errante*. Madrid: Imprenta de Ricardo Rojas, 1908; BLASCO IBÁÑEZ, Vicente. *Cañas y barro*. Valencia: F. Sempere y C^a, 1902; PALACIO VALDÉS, Armando. *Los majos de Cádiz*. Madrid: Tipografía de los hijos de M. G. Hernández, 1896; MEDINA, Vicente. *Alma del pueblo. Versos*. Cartagena: Marcial Ventura, 1900; OLLER, Narcís. *Perfiles y brochazos*. Barcelona: Juan Gili, 1899; CATALÀ, Víctor. *4 monòlegs*. Barcelona: Tip. L'Avenç, 1901; VALERA, Luis. *De la muerte al amor*. Madrid: Imprenta de Fortanet, 1910; PAMPLONA ESCUDERO, Rafael. *Juego de damas*. Madrid: Librería de la Asociación de Escritores y Artistas, 1906. Rukopisné vpisky Antonína Pikharta v podobě různých komentářů a poznámek shledáme například v následujících titulech: DARÍO, Rubén. *Azul*. Barcelona: F. Granada y C^a, 1907; CALVO ACACIO, Vicente. *Los reyesmudos*. Valencia: Juan Guix, 1904; PARDO BAZÁN, Emilia. *Los pazos de Ulloa*. Madrid: Administración, 1892; ALARCÓN, Pedro Antonio de. *Poesías*. Madrid: V. Saiz, 1878; CASTRO Y SERRANO, José de. *Dos historias vulgares*. Madrid: Librería de Fernando Fe, 1891; PEÑA Y GOÑI, Antonio. *Cuatro cosas*. Madrid: Imprenta de la Revista de Navegación y Comercio, 1895; DEMÓFILO. *Cantes flamencos*. Sevilla: El Porvenir, 1881; ALFONSO, Luis. *Cuentos raros*. Madrid: Librería de Fernando Fe, 1890.

⁹ MENÉNDEZ PIDAL, Ramón ed. *Poema del Cid*. Madrid, 1900.

¹⁰ CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de. *Obras*. Madrid: M. Rivadeneyra, 1860.

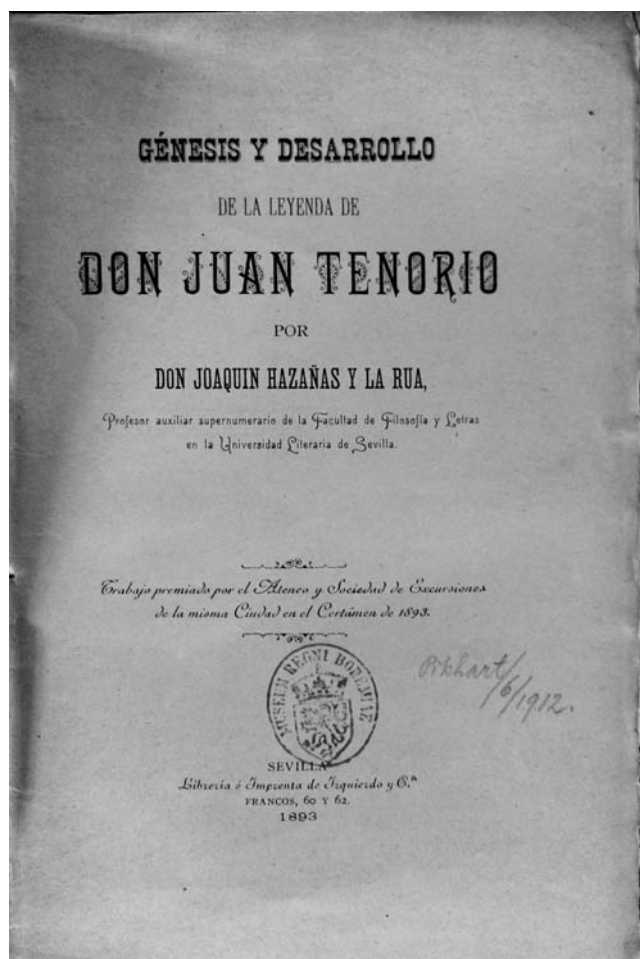
¹¹ CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de. *Novelas ejemplares*. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1869.

¹² *La Celestina. Tragi-comedia de Calisto y Melibea*. Madrid: Dirección y Administración Hernando y Compañía, 1900.

¹³ SANTOS CHOCANO, José. *Alma América. Poemas indo-españoles*. Madrid: Librería General de Victoriano Suárez, 1906.

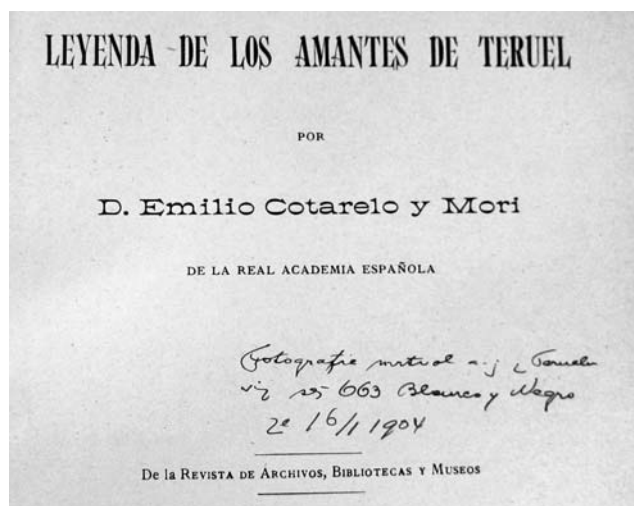
¹⁴ DARÍO, Rubén. *Cantos de vida y esperanza. Los cisnes y otros poemas*. Barcelona: F. Granada, 1907.

¹⁵ DARÍO, Rubén. *El canto errante*. Madrid: M. Pérez Villavicencio, 1907.

Obr. 5

hovny a o knižním chování jejího vlastníka. Antonín Pikhart jakožto překladatel a spisovatel přistupoval ke své bibliotéce ryze prakticky a užíval ji spíše jako pracovní nástroj, o čemž svědčí četné úvahy a postřehy, které se nezdřáhal vpisovat přímo do knih a to ve většině případů černým inkoustem; jen příležitostně jsme zaznamenali bibliofilský zápis tužkou. Mezi Pikhartovými vpisky převládají komentáře týkající se literatury, dějin či kultury, dále biografie autorů, překladatelské poznámky nebo datace dne, kdy překladatel pracoval na převodu příslušné části textu, což umožňuje sledovat průběh překladu daného díla. Praktické využití knihovny dokládá taktéž přípisek na titulní straně knihy *Sobre el origen y desarrollo de la leyenda de los amantes de Teruel*¹⁶ španělského literárního historika Emilia Cotarela y Mori (1857–1936), která odkazuje na fotografii hrobky teruelských milenců uveřejněné v jednom z vydání časopisu *Blanco y negro* přírůstkovým číslem 663 (obr. 6). Uvedený příklad svědčí o Pikhartově přehledu o vlastně-

Obr. 6

ných titulech a o jeho zájmu spojovat si informace v nich obsažené. Rovněž jsme zaznamenali jisté knihomilské tendence spočívající v péči o poškozené svazky, které majitel balil do papíru, nebo vkládal do složek, a také ve zvyku vázat více čísel seriálových publikací do pevných desek, jako v případě zmíněného časopisu *Blanco y negro*. Zvýšený zájem o správu osobní knihovny potvrzuje i nalezený lístkový katalog, v němž Pikhart dokonce užívá dvoubarevného zápisu k rozlišení titulů vztahujících se buď ke španělské nebo katalánské kultuře.¹⁷

Pikhartův vytříbený literární vkus se výrazně projevil ve výběru děl k překladu, neboť z tvorby svých španělských a katalánských současníků předložil českému čtenáři díla zejména těch literátů, kteří navzdory plynutí času neupadli v zapomnění a jejichž knihy dnes představují reprezentativní součást národního písemnictví. S mnohými z těchto autorů, jakož i dalšími představiteli španělských a katalánských intelektuálních kruhů byl Pikhart v přímém kontaktu, což dokládá bezpočet vroucných dedikací, v nichž je překladatel oslovován „*distinguido hispanofilo*”¹⁸, „*catalanofil y erudito*”¹⁹ (obr. 7), nebo méně vzletně „*querido compañero y amigo*”²⁰ (obr. 8) a jsou napsány „*en testimonio de amistad*”²¹ nebo „*amb permés de traduir las meas obras*”²². Povolení k překladu vyjádřené v dedikaci katalánského dramatika *Àngela Guimerà* nezůstalo nevyužito. (obr. 9) V roce 1907, tedy čtyři roky po obdržení výtisku Guimerova dramatu *Terra baixa*, uvádí Antonín Pikhart na scénu Národního divadla českou verzi *V nížině*. Tento počín měl pro katalánskou kulturu velký význam, což dokládá přítomnost místního intelektuála, lékaře a cestovatele Beneta Roury i Barriose (1866–1915) na české premiéře, dále dva dopisy samotného autora, z nichž v prvním se

¹⁶ COTARELO Y MORI, Rafael. *Sobre el origen y desarrollo de la leyenda de los amantes de Teruel*. Madrid: Tip. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1903.

¹⁷ Soupis španělských a katalánských knih v majetku překladatele. In PIKHART, Antonín; ULIČNÝ, Miloslav. *Španělské lidové popěvky*. Praha: Jalta, 2011, s. 144–174. Referenční údaj odkazuje na opis lístkového katalogu, který je součástí osobního fondu Antonína Pikharta deponovaného ve Starých Hradech u Libáně.

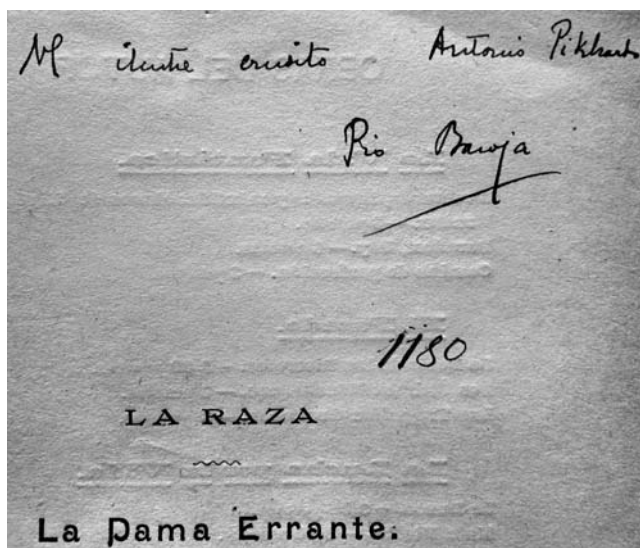
¹⁸ Vážený hispanofil.

¹⁹ Katalanofil a vzdělanec.

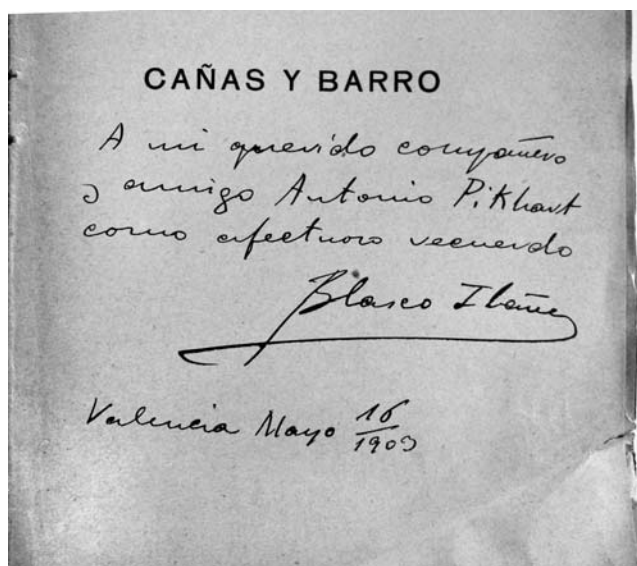
²⁰ Drahý kolega a přítel.

²¹ Na důkaz přátelství.

²² S povolením k překladu mých děl.

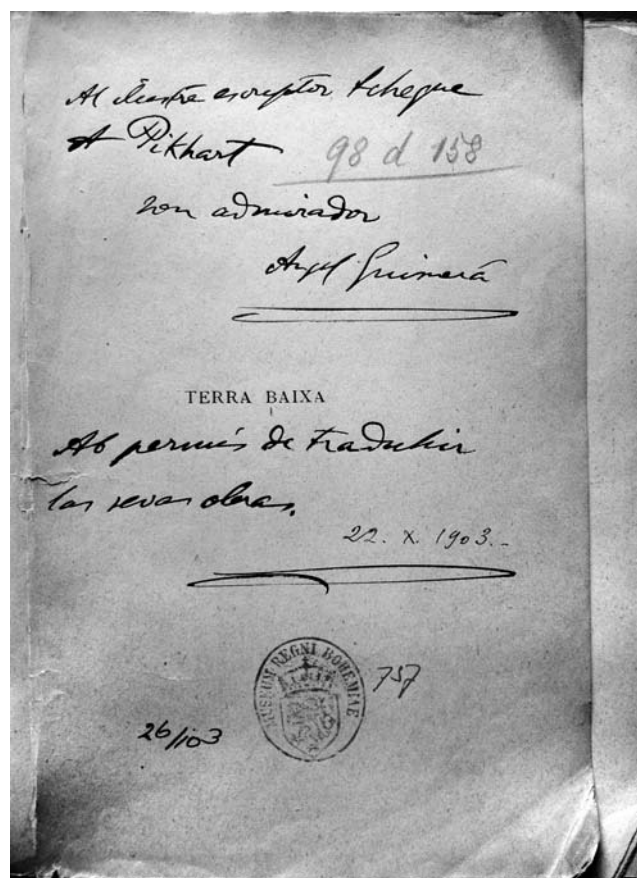
Obr. 7

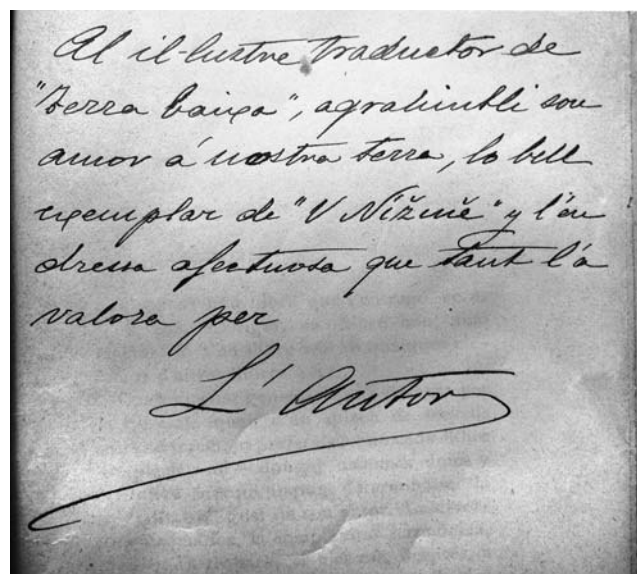
Obr. 8

vyjadřuje k přípravám předcházejícím uvedení dramatu a v druhém k jeho ohlasu v českých zemích, a také dedikace katalánské spisovatelky Cateriny Albert i Paradís, známé pod pseudonymem Víctor Catalá (1869–1966), která je adresovaná „al il·lustre traductor de „Terra baixa““²³ (obr. 10). Nejvíce svazků, na 40 titulů z tvorby především katalánských autorů, věnoval překladateli právě Benet R. i Barrios. Další z knih mu vedle výše uvedených dedikovali básník a dramatik Vicente Medina (1866–1937), člen literárního hnutí „Generace 98“ Pío Baroja, představitel španělského realismu a naturalismu Armando Palacio Valdés, Emilia Pardo Bazán a Vicente Blasco Ibáñez či katalánsky píšící literáti Narcís Oller i Moragas (1846–1930), Antoni Maria Alcover (1862–1932) a Juli Vallmitjana i Colominas (1873–1937).

V návaznosti na rozbor Píkhartovy bibliotéky jsme se rozhodli prostudovat i vybranou část jeho korespondence přijaté z Pyrenejského poloostrova. V osobním fondu přek-

Obr. 9

Obr. 10

ladatele se zachovaly dopisy přijaté od více než pětácti významných kulturně činných osobností ze Španělska a Katalánska, z nichž jsme vybrali korespondenci těch literátů, jejichž epistolární vztah s překladatelem se nám jevil jako reprezentativní jednak počtem zasláných dopisů, jednak významem jejich literární tvorby²⁴. Obsah prvních při-

²³ Veleváženému překladateli dramatu *Terra baixa*.

²⁴ Prostudovali jsme dopisy z pera Leopolda Alase, Pia Barojy, Emilie Bardo Bazán, Àngela Guimerà, Vicenta Blasca Ibáñeze, Armanda Palacia Valdése, Juana Valery a Vincenta Mediny.

jatých psaní odhaluje, že kontakt obvykle inicioval Pikhart a to zasláním žádosti o povolení k překladu, s nímž se obracel na autory překládaného díla. Vždy se těšil pozitivní reakci, ke které navíc spisovatelé obvykle připojili nabídku zaslat překladateli výtisky svých dalších děl. Tak byly navázány epistolární styky, které v případě Armanda Palacia Valdése, Ángela Guimerà a Vicenta Mediny přerostly ve skutečné přátelství založené na vzájemné spolupráci a na sdílení zkušeností a znalostí z literárního světa. Vůbec nejdéle si s Pikhartem psal Palacio Valdés, jejichž písemný styk započatý roku 1895 přetřela až překladatelova smrt. Z jeho dopisů a z dopisů Juana Valery či Leopolda Alase známého pod pseudonymem Clarín (1852–1901) je patrné, že Antonín Pikhart užíval v komunikaci se svými španělskými kolegy zpočátku němčinu, a ještě v roce 1896 – tedy dva roky po svém prvním překladu pořízeném ze španělštiny – se zdráhal psát jejich jazykem. Španělštinu se odvážil používat až v roce 1898. Pikhartova korespondence, ať již osobní či institucionální, odeslaná ze Španělska či z českých zemí, představuje důležitý doklad o životě překladatele a o jeho vztazích s představiteli kulturního a literárního dění dané doby.

Knižní fond je zrcadlem osobnosti svého majitele. Vypovídá o jeho zájmech, intelektuálním záběru, vnímání estetických hodnot literárního díla a o jeho vztahu k literatuře obecně. Z výše uvedeného vyplývá, že Antonín Pikhart byl bezesporu zanícený hispanista a vášnivý čtenář španělsky i katalánsky psaných děl, jenž se ve svém neutucha-

jícím zájmu o literaturu a realie hispánských zemí neomezil pouze na pasivní poznání, nýbrž svůj entusiasmus zúročil při šíření toho nejhodnotnějšího z příslušných kultur a literatur, ať již jako překladatel nebo autor vlastních textů – cestopisných, literárně-historických, kritických i biografických článků. Osobní knihovna tak pro Pikharta zdaleka neměla význam pouhého prostředku ke krácení dlouhé chvíle, nýbrž mu byla cenným zdrojem informací a pracovního materiálu.

Seznam použité literatury:

HAMPEJS, Zdeněk. *Cartas desconocidas de escritores españoles y catalanes a Antonín Pikhart*. *Philologica Pragensia*, 1960, 3, s. 146–167.

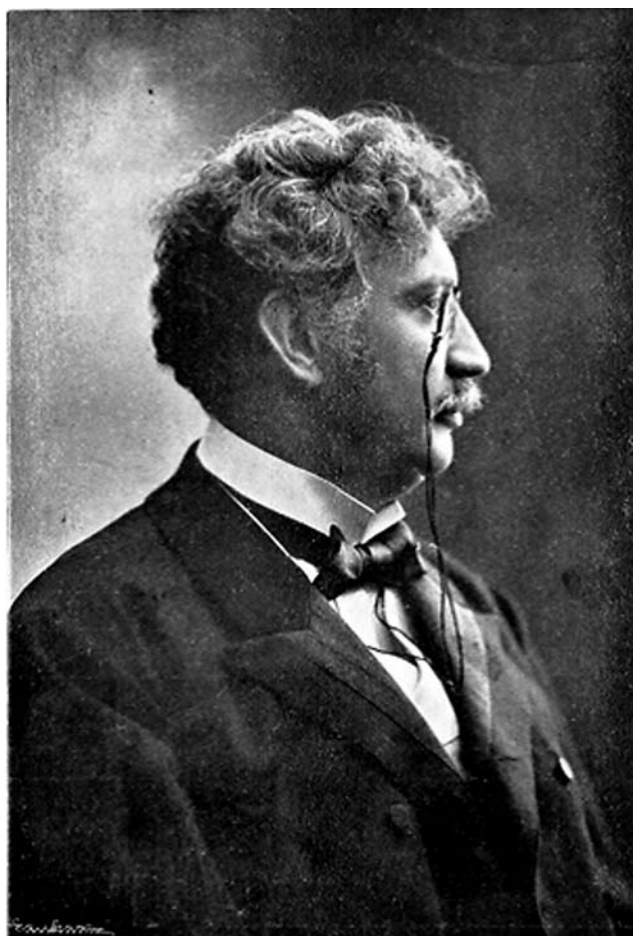
HODOUŠEK, Eduard a kol. *Slovník spisovatelů Španělska a Portugalska*. Praha: Libri, 1999.

MAŠÍNOVÁ, Martina. *Antonín Pikhart (1863–1909). Soupis osobního fondu*. Staré Hrady. [Praha]: Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, 1997.

PIKHART, Antonín – ULIČNÝ, Miloslav. *Španělské lidové popěvky*. Praha: Jalna, 2011.

ULIČNÝ, Miloslav. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.

ULIČNÝ, Miloslav. *Překladatel Antonín Pikhart*. *Plav*, 2008, č. 1, s. 37–38.

Antonín Pikhart (1863–1909). Foto Literární archiv Památníku národního písemnictví